

14.1 – החטא ועונשו

- א. חידושי אגדות למהר"ל, ח"ג עמ' ק.
- ב. ליקוטי מוהר"ן י'.
- ג. מהרש"א.
- ד. אמת ליעקב עמ' 67.
- ה. עץ יוסף על "עין יעקב".
- ו. עוללות אפרים ח"ב עמ' תרכז.
- ז. מאמרי הראי"ה ח"ב עמ' 445.

וראה עוד:

יד יוסף על "עין יעקב". עונש הכופרים בתורת משה.
ליקוטי מוהר"ן י'. ביטל הגאווה.

14.2 – החטא ותיקונו

- א. שו"ת בית הלוי, דרוש יג.

נגד האדם ולכן הגיהנם שהוא דין הרשעים נקרא אש. וחוק התפשטות הגיהנם קרא עשן ג"כ, לפי שהעשן מתפשט מן חוק האש. ואין ספק כי הגיהנם שהוא דין הרשעים מתפשט בעולם הזה ועושה רושם, וזה שאמר דעלה קוטרא מינייהו. ואין כל הדברים האלו גשמיים כלל רק הכל מושכל. וכן מה שאמר דשקל גבבא וכו' הכל ענין מושכל. ואמר דאחרין גבבא גבורא ר"ל כי הגיהנם הוא המסד מציאות (כי המציאות) כמו שהוא ידוע למי שיודע ענין הגיהנם. לכך אמר דאחרין המגיע לשם. ומפני כי לאלו הרשעים ראוי הגיהנם בפרט יותר מכל יורדי שאולה לטעם אשר התבאר למעלה. מפני שהיו חולקים על התורה שהוא השכל האמיתי המחויב. ולכן היה עונשם שהיו נבלעים בארץ כי על הארץ נאמר אמת מארץ צמחת. כי הארץ היא באמצע הכבוד והיא כמו האמת שאין האמת יוצא מן המציאות כלל. כמו שאין כדור הארץ יוצא מן האמצעי. ולכן לא היה ראוי להם רק פצתה הארץ את פיה. ולכן ראוי להם ההעדר לגמרי כי התורה היא מציאות מחויב. והגיהנם העדר גמור.

ולכך אמר דשמע שהיו אומרים משה ותורתו אמת והם בראים. כי דין הגיהנם אשר פועל בהם לגמרי הוא מברר שהיו חולקים על דבר שכלי אמת מוכרח מציאותו. ולכן היה פועל בהם דין הגיהנם שהוא ההעדר הגמור. ואמר כי תלתין יומין מהפך להו הגיהנם כבשר בקלחת ואמרו הכי, וביאר ענין זה כי אם לא היה מתחדש להם הגיהנם לא היה הגיהנם כ"כ כי הדבר בחדוש שלו הוא אמתת מהותו. וחדוש הירח הוא לשלש' יום. ולא מצאנו חדוש בפחות. ולכן אמר כי כל תלתין יומין מהפך להם הגיהנם כבשר בקלחת עד שיש להם חדוש גיהנם. הוא הגיהנם עצמו. כי חדוש שלו הוא באמתת הוייתו. כמו האדם שנולד, הלידה היא אמיתת הוייתו. ולא כך כאשר כבר נמצא והוא מוסיף עליו כגון האדם שהוא מוסיף בגידול. אין זה אמיתות הוייתו. ולכן אמר דמהפך ליה גיהנם כבשר בקלחת כל שלשים יום. שמתחדש להם הגיהנם. והוא אמתת הוייתו הגיהנם שפועל אומרים משה ותורתו אמת כי עצם הגיהנם פועל בהם בשביל שהם שקרנים. וזה מברר כי משה ותורתו אמת.

ואם יקשה לך מה שאמר כל שלשים יום ואין שייך ימים (בשאויל) אין זה קשיא למבין. ויתבאר דבר זה במקום אחר, שכמו שיש ימים ממש לבני אדם גשמיים כך יש זמן (לדברים שאינם גשמיים). ואינו זמן ממש (והוא) שייך לדברים בלתי גשמיים * (גשמיים)

אמר ל"י ההוא טייצא (שם). ואמר רבה בר בר חנה תא ואחוי לך וכו'. במאמר הזה בא רבה בר בר חנה לבאר מהות מחלוקת קרח ואמר דחוי תרי בזעי ועייל קוטרא מבנייהו. פי' כי התחלת יסוד הגיהנם הוא נמשך מן השניות, ודבר זה בארו חכמים בהכמתם במה שאמרו כי לכך לא נאמר כי טוב ביום השני של בריאת עולם דבו אברא גיהנם. וזה כי הגיהנם אין בו שלימות, שאלו היה בו שלימות

לא באו שם הרשעים שאינם שלמים בעצמם. וכל מספר בעולם יש לו שלימות חוץ ממספר שנים. וזהו כי התחד הוא שלם בעצמו שאין באחד חלוק כלל כי אי אפשר לחבר קצה אל קצה ע"י שני קוים שזה נקרא שלימות כאשר תתחבר הראש בסוף שאז הוא שלם בעבור שלא תוכל להוסיף עליו דבר, אבל בשלשה קוים נעשה שלימות שתתחבר הסוף בראש כמו זה ∇ ומכ"ש למעלה ממספר זה. אבל שנים ∇ לא תוכל לחבר הסוף בראש שיהיה כמו זה ∇ השני חסר שלימות, ומה הגיהנם ∇ שהוא הבלתי שלם. ואין ספק בפ"י זה ∇ למי שיודע בסתרי החכמה.

ובשביל כך לא נאמר ביום השני כי טוב שלא נאמר כי טוב רק על דבר השלמה ודבר שאינו מושלם אינו טוב. ולפיכך אמרו ג"כ כי לכך לא נאמר כי טוב ביום השני לפי שנברא בו המים ולא עמדו כי אין הדבר טוב רק כאשר הוא שלם והוא ראוי ליום השני כמו שאמרנו. ולכן אמר חזא תרי בזעא. כי הגיהנם מן השניות שאין בו השלמה כלל ואמר דנפק קוטרא מינייהו. בא לומר כי לאלו האנשים ראוי להם הגיהנם לגמרי מכל וכל, לא כמו שאר רשעים אף אם חטא אין הגיהנם מתיחס לגמרי כמו זה שראוי לו הגיהנם לגמרי, ולכן אמר דעלה קטרא משם ושקל גבבא וכו' הכל להורות כי עצם הגיהנם ראוי להם. ומה שאמר דנפק קוטרא מינייהו פי' העשן נמשך מן האש, וקרא הגיהנם שפועל ברשעים אש מפני כי האש יש לו חוק גדול, והוא כנגד האדם. והגיהנם שהוא דין רשעים יש לו חוק ותוקף

וד. אמת לעקב

נחזור למאמר שהתחלנו ואמר תא ואתי לך בלעז דקרא . כלומר שהראה כל פלפולו ופעוטו שעל ידם נכלט קרא בלדן [ואין הכוונה רק על קרא למוד רק על כל הפילוסופים מכחישי התורה מטונים בשם קרא כלומר שהראה לו כל הפילוסופים והסבורים שאפשר לומר למכחישי התורה]. וחזוי תרבי ביזעי . כי קרא כפר בנבואת משה רבינו עליו השלום ובתורה מן השמים כי התורה נחלקה לשנים כי עשרת הדברות שמענו מפי הגבורה ושאר התורה מפי משה . והו שאמר דחזוי תרי ביזעי . כלומר תרי בקעים שמבקע אמונת התורה והנבואה . ובניק קוערא מבנייטיו . כלומר כמו שהענין מסתא בן הפילוסוף של הפילוסופים הסופרים מסתא את העינים . שקלי נכחא דעמרא . הן הקדמות המושכלות הנקיים מסוג בפסולת כמ"ש הפייסן ראשו עמור נקי ואחשיהי ביזיא . כלומר זרפתי לה הקדמות הבורה סקרא חיס . דעמנה ברישא דרומתא .

וב. ליקוטי מוהר"ן

ואמר ל' כל הקלתן יוספין סקראיהו לחו גיהנם להקא, ואמרי הכי: משה [ותורתו] אמת - פרש רבנו שמואל: בכל תרש, כי כל דבר יש לו שרש, ושרש התשובה הוא ראשיתך, כי ראשיתך אמר הקדוש ברוך הוא: כמו שפירש רבנו ז"ל זקונים לברכה] ומה בתיבת תשובה, ותשובה זאת נשאלתה בכל התקראים בראשיתך, ובשולח זה גם קרא גערתו סקראיהו לאיך תרשי בראשיתך, אבל התשובה איך מועיל להם, כי עשר התשובה היא רק בעולם הזה, כי פי שקרא בערבישקת [כ"ו י"ג], ונקרא קוראי לא נסקרין ביה התקראת שון סקראיהו ומודין מדין גיהנם, [ועליו סקרא לחו גיהנם להקא, כי אין נסקרים ביה, ואחזי-עליהם אין גיהנם בראשיתך כמו בשרא ימים ויום היום], והתנין של ראשיתך אינו אלא התקרא, שמתחילים ומודים ויתברשין, זה בעצמו גיהנם שלהם. והיו דברי: סקרא לחו גיהנם להקא, דרתי מה שסקרא לחו להקא, שיתורם ומודים, הוא גיהנם שלהם:

וג. מוהר"א

ואמר אחרי ד' בלעזי דקרא בר, ס' חלקין מייח לה אמי קרא לא ממו דמקום נמחר להם גיהנם רשע ס' ואמרו שיה ואלו אחר לך חותן דמנה עליו והראה לו מר סעי כי פקוע נמחר על דבר עברה כמו בקעה מלא גדר כי רהיט כי עברות דהייט שנתקעו כבדו משה והאין ולא מנעיסים הבורים כמ"ש יאן ויקפאו למשה מנחמה לאהרן קדוש ה' לפי שמהם היה אהלו על תורה מחון למחנה כמפורש בפירוש י' משא יבן וסס היה חמד וזאתן היה דר בחון המחנה ודף שלט בן אים לרעהו וכן אים לאשתו ואמר על ענת קרא לא קפאו למשה מלמד תורתו שמחון למחנה אבל קפאוהו במעלת כבודו כשאל למחנה שהיה חשוב לטלם וסאיך באתן לא קפאוהו על השוב שעשה מנחמה ישראל עבות שלט אבל קפאוהו על כבוד שמחון למחנה ישראל שהיה קדוש ה' מחון אף ה' הם אבל הם שקלי נכח ואמרו כי הוא הרוח שעי' התורה שנמשלה למים וזהוהו השוכה נלגם שנאמר יגן שפיר כמים לך וגו' ולא שלט הן אש של גיהנם כמו שלא שלט האש בעצמא השריה ממים ועומד למעלה ברומחן קן נשאר הם ס' בחורין וכגון מקום גסה ולא שלט הן אש של גיהנם רק שהיו אמרו כמ"ש ידן ביהשע קן הולדק כ"ג ואמר ששמע מכת דתן ואמרו שנשחירו ס' חיים שאמרו משה שנתקפאו ו כבסדו אמת הוא שראו לכסד היה ובתורתו שלא נתקפאו ו הוא אמת כי ואמר שק הוא בכל ר"ח אפשר לפי שס' אמרו כי כל העדה כולם קדושים רעום שראו מכל י"ב שגטים מבי"א להיות כ"ג בחדש א' שהיה מקריב לו א' בחדש כעין הניעים מימי שלמה דעמס לכהנה ל"ב שגטים כנגד י"ב מלאת אכל השי' ב"ה נחר לו כהן א' כי הוא אחד אמתי:

י' סנהדרין דף קי ע"א. יאן תהלים קה, סו. יבן שבות לג, ז. יגן איכה ב, יט. ידן סנהדרין דף צג ע"א.

וה. עין יוסף

בך משה אמת ותורתו אמת - כלומר שאין להרהר בדבריו אף אם לא יבינוהו כל אדם - כוונתו שחלילה בית מלא ספרים מהו שחייב במוחה - טלית שטלה חללה מהו שחייב צליית - וכאשר השיב משה חייב התחילו ללעגו מלך קוצר שכלם - אבל אחר כך שירדו חיים שאלוה אמרו משה אמת ותורתו אמת וכן בדלן שהודו שאין להרהר בדבריו אף אם לא יבינוהו שכל אנוש וכמו שאמרו בכ"ר פ"א כי לא דבר רק הוא פוסק-אם רק הוא מכס הוא-רעונם שיש לכל מלוא שסם מחוק נוסף - אבל להוצר הגנתנו לא נשים - כאשר לא ישיג העשלק אור השסם - והוא לחולשת כמו וחשו - לא לחסרון אור השמס :

הוא אש המחלוקת וענן הפורענות. שקל גבבא דעמרא כו' רמז שאפילו השלם שבינינו הנמשל לצמר נקי מכל חטא ואמשינה במיא מלחלוחית מי התורה והמצוה. וכשהוא נכנס בשני בקיעים אלו הוא נכווה ונחרך כי כולם נכשלים בשתי מדות אלה ולא עוד אלא שמודים בעצמם שמשא אמת כו' והם בדאים כי כן טבע המריבה שאפילו מי שיודע שלא בצדק ידבר מכל מקום טבע הנצחון מביאו לידי זה שחולק על כל פנים על האמת וק"ל:

אמר רבה בר בר חנה כו' תא אחי לך בלועי דקרה. כבר פירשנו בחיבורינו עיר גבורים שהראה לו שבני קרח לא מתו עדיין כי בכל סאמר יג' דור ודור נמצאו בני גילם אנשי ע"ז הקנאה והכבוד אחר הכבוד והו שראה תרי כיועי כי שני מדות אלו הקנאה והכבוד בוקעים בקיעות בעם ה' וגורם שתמיד הם מחולקים ואינן באגודה אחת ואפילו השלימים שבנו נכשלים בשני מדות אלו והו שהראה לו קוטרא דנפק מביניוהו

12. מאמר הרא"ה

הראה לו סוד מחלוקת קרח וקלקולו, שהיתה כפירתו מתפשטת בתורה שבכתב ובחושבע"פ, והם ב' מקורות שמשפיעים חיים לעולם, אע"ג דאורייתא בנבונה אתהייתב, דכתיב 'מימינו אש דח למו' (דברים לג ב), מ"מ האש הזאת היא מחיה הכל, והם הפכו שע"כ ב' אלה תושפע עליהם מדה"ד גדול, והיינו תרי בזעו, פ"ב קלקולים שמהם נרונים בעשן, סוד עקרב שרף נחש, וי"ל דעקרב רומז על כפירה בתושב"כ שממית ודאי, ונחש סוד הזילזול בתושבע"פ, אע"פ שלפעמים ב"ד מבטל דברי ב"ד חברו, אבל הבא בכפירה נוזק ומת בלחישת הנחש, ושרף הוא הכולל מקום יחוד תושב"כ ותושבע"פ, והמחלק ביניהם ומפרידם שרף בסוד אש אוכלה, וע"פ דברי סוד ד' א"י כס' בית עולמים להגרי"א חבר ז"ל על האידרא, שסוד צמר הוא חסדים דעתיק, שהיא למעלה מהנהגת העוה"ז כדאי' בקל"ח ובדברי הגר"א, ואסוד להגביר החסדים במקום יותר גבוה שאין העולם טובלו, וזה גרם התורבן כמלכין קדמאין ע"י רבוי האור, ע"כ שקל צמר ואמשיניה במיא, שמים רומזים לחסדים התחתונים הנמשכים בעולם והורה שהיה קלקולם שרצו להגביר כח החסדים בסוד הצמר שהוא למעלה מתיקון העולם, והראה שאפילו אם ייקימו כל רמ"ח מ"ע שהם ממשיכים החסדים, מ"מ כיון שירצו להפליג הדבר יותר מדאי יתפך להם לרועץ ותגבורת הדינים, והיינו דאחרך אחרוכי כשהיה ברושא דרומחא, דהיינו בכונת הרמ"ח פקודין, וא"ל ששמע וידים המורה על קלקולם, ואמרו משה ותורתו, דהיינו סוד תושב"כ ותורה שבע"פ, שהתורה המיוחד לו הוא פלפולא דאורייתא שהוא כלל עיקר תושבע"פ, אמת, שאע"פ שהם רצו לעלות למקום יותר גבוה, אבל זה הדרך שמסר לנו משרע"ה היא אמת ומתקיים, וסוד הקו האמצעי שהוא תתן אמת ליעקב, והם בדאין, והנה ע"י הגברת החסדים היה העולם ח"ו חוזר לתוהו, כעת התורבן, וזמן מלכים קדמאין, ואז ארעא אתבטל ח"ו, ע"כ סוד המלכות נוקמת מהם על קלקולם הגדול, וענין החדשים של שלשים יום הוא מצד הלבנה בחי' מלכות המאור הקטן, ע"כ כל שלשים יום מהדרא להו גיהנם, שמתעוררת עליהם בדינים על שרצו לדחוק דגלי השכינה, והו כבשר בקלחת, כי בשר רומז לאורם הדין, והם רצו להגביר החסד יותר מדאי, ע"כ נהפכו עליהם לדין גמור, ורואים שאין קיום לדברי תוהו שלהם ומתודים משה ותורתו אמת, ויש קיום בהתמדה לתורת אלהינו שהיא ברית כוחות לעם, והם בדאים, וכך ענושו של בדאי אפילו אם אומר אמת אין שומעין לו, והיינו שאסור ללכת ע"פ דרך זה המקולקל אפילו לקיים המצוות, דהיינו רישא דרומחא, שעכ"ז לא יציל כלל, ולא יצילו את נפשם מיד להבה, כדאי' דאחרך אחרוכי אפילו שהו טובול במיא.

2. א. שו"ת בית הלוי

הנהגה יבארנו מחבר רבה כד בר אמא כב"כ (דף ע"ד) דלמא לי הכא סיישא מא וחמיין כך בלוי קדח חמיין הרי בלוי וכו' נפק קטלא שקלי נכדי דעמרה ואמטוי חילא ועלילתא ברישא דרומחה ועילי הכח וכי אפיק אחרני מחך ח"ל אלת מאי שמעיה וכו' וכו' אמרין משה ודורשו אמת וכן בדלויין ח"ל כל תלמיין יומין מהדר לכו ניהנס כבשר בקלחא ואמרי הכי משה ודורשו אמת, וסדרה לומר הכוונה בזה המאמר דהנהגה בלויים על ניהנס יש לומר כי שני חלופים או סתם בגדר עונש נקמה על מעשים הרעים שפשה בחייו או שהוא בגדר תיקון וכבישה וכמו שמבכסין בגד שכלענו בו לכוונת מכבסין אותו כדוחקין עד הפינוג כל המחוס שבו ושאר נקי ומלומה וכמו כן נפש הרשע אשר הטיב שואק לרע בנפשו ואם ניהנס נכנסים ויולא הרי שגבר עונש וקמה, וכיון שיש קדוש החטא והנה שני החלופים ה"ל אמת הם דברי יש קנה לניהנס י"ב חודש ואח"כ זכית ועלית לג"כ וכו"כ שהניהנס הולא מהם הרע שגבר מהם מדויקים ליכנס בגבול דלוקים, ובת"י ר"ה (דף י"ד) חילא ביומיס יודים לניהנס ומלפנים ועלית שאלחא ובכחילא ח"ה השלישית בלש ורפחית כליון את הכסף ובכחיתם כדכון את הויב הוא יקרא בשמי ולי אנה אורו הרי שמשמלו ללש המלך את הכסף להסיר ממנו כל סינים ופסולת שבו עוד אמת הם אכל האפקורסים כי מדויקין לעולם ניהנס בזה והם חייבים ליהסיר דהם חייבים עוליס ולינס מתקניס בניהנס ואללם כע"כ הוא בגדר עונש וקמה, וכיון שיש מה דלמרו בנ"י רשעים אשילו על פחוס של ניהנס חייבים שאלחא ויולא ורלו בפניי האגוסים הפושעים כי די אלת לא תכנה וזולענה לא תמות דפשו לא נלחך אלא הפושעים כי דפשי ואלו ולחורה חייב מוכן דהלך אפטר לחטול בניהנס וזה נידם לעשות או, רק הענין דנס בגודל מתייסרים שם נגד הרע מושרש בנפשותם כמו מקודם וליט מולא מהם בלל וניהיל ריהי ע"ה מהפסוק שאלחא הפושעים וכן קרא ה"ה דרשיין לי בריה על אורח שידויים לשלם ועליהם הוא דלמך דפשי ואלו ובמשיב' ועיין בת"י מנינה לא עמר דחיה לורה סליק ובזה ההבנה כל דנין אב אמהי סליק ופרשי' שם חייב רבותיו דשלו את כל היודים לניהנס עוליס ממנו והשיב להם כל שיש לו זכות עולה והענין מוכן דלמך וליט נס אורח ומשיב' הניהנס מהקני מולא חייב ממנו ולא נגדל בנפשו רק הפסול ועולה אכל יו שחין בו שם טוב א"כ מאי יחוקן ממנו כיון שכלו רע וזה חייב עולה:

ובזה שאמר לו ה"ה ואמריין כך בלוי קדח דלמך לו הענין של בלויים קדח בלויים בחינם הם א"כ עמדין לעלות או לא חילי שהבטות כענין ניהנס וחילי הרי בלוי נפקי מני קופרה דשי פסחים ומני חלופים י"ב בניהנס ח"ל בגדר תיקון וכו' בגדר נקמה שקלי נכדי דעמרה ואמטוי במיא דמיס הם מעינים מן האש שלא ישרך למרי וכי אפיק ה"ה מחך ולא נשרך למרי וכמו כן מי שיש בידו מלוא ומשע"ט ח"ן ניהנס מכלה אורו ועולה ופשי דמי אמרי משה ודורשו אמת הרי דהם מתקניס שם בניהנס [וחינס בכלל דפשי ואלו] עד שנבדל מהם הרע ואמרי משה ודורשו אמת ח"ל כל תלמיין יומין מהדר לכו ניהנס כבשר בקלחא ואמרי משה ודורשו אמת דמה עונשם כמו שנתמין הכשר בקלחא חילוי בגדר נקמה ועונש דלכדו ולהילא ממנו הכוונה והסתמיות שבו כדי שיס"י רלו אח"כ להעלות לשולחן מלכים וכמו כן עונשם הוא בגדר תיקון שידכדו ועל לג"כ ואמר כל תלמיין יומין יש לומר הכוונה דבדרך כלל נחמה הניהנס כל שלשים יום והענין דהרמ"ם כהן בגדרי הספוד שיעזוב המועד חטאו כי ויהנס על העבר כי ויעיד ע"ה יודע חלומות שלא ישוב לזה החטא לעולם דע"י מעשי' הרעים נעשה בלבו השואק והחטא לרע ועבירה גורמת עבירה ובעל אבונה לרע עקור מלבו ומטיביו אורו ההמשכה לרע שחידש ככלמו במעשיו ויהי' כמו שפי' מקודם וכמו שה"כ דהם יומין קדוש זה שבו רוחים שבתה פעמים מתחבר על מעשיו וכדור ח"ה ימים חודש למעשיו הרלושים זה סימן שלא נעקר מלבו, אורו ההמשכה לרע רק על זמן מועט נחחק על פשו והחלוק מני לעשות הרע ומ"מ עדיין לא נעקר מלבו החשוק ומשי' נבשל בה שיית חיה שקבשו לכו הרלושים כל חודש אלא לקבוע על פסוקים קודם ל"ה וכו' כיון וכחיה שידע כל אדם ככלמו א"כ כבר נעקר ועונש החטא למעשיו הרלושים והכסיון לזה הוא שלשים יום וכמו דלחיה בת"י יבמות יבמה שאלחיה לא נבטלתי תוך שלשים יום כופין אורו לאחר שלשים יודקשים דער תלמיין יומין מוקים חייב אפשי' שפי לא מוקים אפשי' הרי דפחות מ"ל יום ועל להחלוק ע"ה אכל יוסר מ"ל יום לא מוקים נפשי' ובשאר מועד שלשים יום הוא סימן שיעקר החטא למרי וכו"כ בדרך כלל הרשעים הגם שאלחו שהם מלאים הרעו דלמך עשייתם העבירה והלכס החלוא ממנו מתחבר על העבר ע"ה כיון דכפמימות הלכ נגד מוכיב' החשוק לרע הם מתקניס מעשיהם הרעים כל שלשים יום והנה מבוט' דלור של ניהנס ב"ה מחימוס שרשעים מתחמים עמקן לכדו עבירה ומנאל דנס ניהנס מהדר לכו ניהנס וכו' כל תלמיין יומין, וזה דקדחך כל תלמיין יומין מהדר לכו ניהנס וכו' משה ודורשו אמת וסמדין לעלות לג"כ: